

Til:

Barne- og familiedepartementet
postmottak@bfd.dep.no

Fra:

NOAH – for dyrs rettigheter
Dronningens gate 13
0152 Oslo
register@dyrsrettigheter.no

Ref: 23/944

Dato: 14.08.2023

**Innspill til høring om miljøpåstander og miljømerker – forslag til regelverk fra
Europakommisjonen**

NOAH – for dyrs rettigheter vil med dette komme med innspill til forslaget fra EU-kommisjonen til nytt regelverk knyttet til miljøpåstander og miljømerker. NOAH støtter miljømerking av matvarer som gjør det lettere for forbruker å ta opplyste valg.

Miljømerking av mat – en nøkkel til bevisste matvalg

Det globale matsystemet har enorm påvirkning på miljøet, naturen og verden rundt oss. Matproduksjonen er en av hoveddriverne til mange av våre store miljøproblemer, og fagmiljøer fra hele verden har derfor den siste tiden tatt til orde for et mer bærekraftig matsystem. Stadig flere opplyser at de er villige til å endre sitt forbruk for å bidra til å nå klima- og miljømål, men det er i dag utfordrende for forbruker å vite hvilken mat som scorer best på miljø og ressursbruk. Det er derfor behov for en offentlig merkeordning og obligatoriske krav for dokumentasjon av mat, miljøavtrykk og dyrevelferd som gjør det enklere for forbruker å ta bevisste matvalg, samtidig som det kan være et viktig virkemiddel for å nå helse- og miljøpolitiske målsettinger.

Myndighetene bør være ansvarlige for å legge til rette for bærekraftige og miljøvennlige valg gjennom informasjon til forbruker, også innenfor matsektoren. Klimaplanen som ble lagt frem av regjeringen i 2021 slår fast at myndighetene skal jobbe med holdningsendringer i retning et mer bærekraftig og ernæringsmessig riktig kosthold – i tråd med blant annet Helsedirektoratets kostråd og folkehelsemeldingen. I dette ligger det – slik det står i den nye strategien «Matnasjonen Norge»¹ at: «et plantebasert kosthold, samt økt inntak av fisk og mindre innslag av

¹ Matnasjonen Norge. 2021. https://www.regjeringen.no/contentassets/4934157014d94e3986b2219111bdf806/matnasjonen-norge_strategi_uu.pdf

kjøtt, vil bidra til å nå både helsepolitiske og klimapolitiske mål.»

Norske myndigheter har lenge hatt fokus på å informere forbruker om sunn mat gjennom blant annet «Nøkkelhullsmerket» og «Brødskalaen». En stor metaanalyse fra Oxford University viser at det å spise sunn mat nesten alltid er best for miljøet. Analysen tok for seg helse- og miljøpåvirkning fra 15 vanlige matvarer og konkluderte med at frukt, grønnsaker, bønner og fullkorn er best både for å unngå sykdom og beskytte klima og vannressurser, mens rødt og bearbeidet kjøtt bidrar mest til dårlig helse og forurensning.² Nordmenn spiser i dag langt mer kjøtt enn hva helsemyndighetene anbefaler og forbruket har økt kraftig de siste årene (tilnærmet doblet siden 1980). Samfunnskostnadene knyttet til for høyt inntak av kjøtt er beregnet til 30 mrd. kroner.³ En merkeordning for matens miljøpåvirkning vil dermed ikke bare kunne bidra til mer bærekraftige matvalg, men også til å nå helsepolitiske målsettinger.

Hvordan kan miljømerking av mat bidra til et mer bærekraftig matsystem?

Miljømerking er allerede godt innarbeidet i mange sektorer og har ført til store endringer både hos produsenter og forbrukere. Svanemerket ble etablert av Nordisk ministerråd med en todelt målsetting; Å stimulere produsentene til å lage miljøtilpassete varer og tjenester, og å gjøre det enkelt for forbrukerne å ta gode miljøvalg. 94 % av den norske befolkningen kjenner til Svanemerket (Respons Analyse 2014). EUs energimerking av hvitevarer har sørget for at hele 90% av alle kjøleskap og fryserer nå er enten A++ eller A+++. Da merkingen startet i 1992 var 75% av kjøleskapene og fryserne merket G til D, dvs lav effektivitet, og energieffektiviteten har økt tre ganger så raskt for merkede hvitevarer som for umerkede.⁴ Miljømerking av mat vil potensielt kunne gi et enda større miljøbidrag.

Til tross for at mange andre sektorer allerede har utviklet og etter hvert fått veletablerte miljømerkeordninger for sine produkter, finnes det ingen offisiell eller obligatorisk miljømerking av mat i Norge. Orkla har derfor på eget initiativ satt i gang med å klimamerke sine Toro middagsprodukter med et såkalt «trafikklyssystem» for å gjøre det enklere for sine kunder å ta grønne matvalg.⁵ Det er et godt initiativ, men NOAH mener at det å fokusere utelukkende på klimagassutslipp kan gi et ensidig og skjevt bilde av hvordan maten vi spiser påvirker verden rundt oss.

I Matloven står det følgende: *«Merking av mat er viktig for at forbrukerne skal få riktig informasjon om matvarene. Et mangfoldig matmarked og lovfestet matinformasjon som er riktig,*

² Clark et al. 2019. Multiple health and environmental impacts of foods. Hentet fra <https://www.pnas.org/content/116/46/23357>

³ Helsedirektoratet. 2016. «Samfunnsgevinster av å følge Helsedirektoratets kostråd». Rapport IS-2451. 03/2016

⁴ Poore, J. 2018. We label fridges to show their environmental impact – why not food? The Guardian. Hentet fra <https://www.theguardian.com/environment/2018/oct/10/we-label-fridges-to-show-their-environmental-impact-why-not-food> 21.10.2019

⁵ Hentet fra <https://www.orkla.no/news/toro-tar-initiativ-til-klimamerking-av-mat/> 20.12.2019

relevant og lett tilgjengelig, er viktige forutsetninger for at forbrukerne skal kunne ta informerte valg.» Ifølge «Artikkel 3 -Allmenne mål» skal Næringsmiddelsdeklarasjon «bidra til å sikre et høyt vernenivå for forbrukernes helse og interesser ved å gi sluttforbrukerne et grunnlag for å foreta velbegrunnede valg og bruke næringsmidler på en sikker måte, særlig ut fra helsemessige, økonomiske, miljømessige, sosiale og etiske hensyn.»⁶ Men i dag informeres forbruker kun om matens næringsinnhold, mens viktig informasjon om belastning på klima, natur og dyrevelferd ikke er tilgjengelig for forbruker og begrenser derfor muligheten til å ta informerte matvalg.

En måte å innføre miljømerking er å følge retningslinjene for de obligatoriske kravene til merking av næringsinnhold for matvarer som kom i 2015. Næringsdeklarasjonen skal opplyse om hva ferdigpakkede matvarer inneholder av energi, fett, mettede fettsyrer, karbohydrater, sukkerarter, protein og salt, og skal gi forbrukerne et bedre grunnlag for å velge. Merkeordningen kan for eksempel inkluderes i matinformasjonsforskriften, eller konkretiseres i en egen forskrift med hjemmel i matloven.⁷ En slik miljømerking av matvarer i form av en «produksjonsdeklarasjon» kan vise for eksempel klimagassutslipp og ressursbruk som areal og vann, samt objektiv tilleggsinformasjon om produksjonsform for dyrene (arealkrav, inndrift m.m.).

Fordelene ved en obligatorisk merkeordning er for det første at matprodusenter må måle sin miljøpåvirkning på en uniform måte og holdes ansvarlig for resultatene. Dette trenger ikke være kostbart, det finnes allerede flere gratis måleverktøy online. Ved å bruke slike verktøy vil produsenter enkelt kunne identifisere hvilke tiltak de kan gjøre for å redusere sine utslipp på en effektiv måte. For det andre, vil en slik merkeordning støtte opp om et mer bærekraftig matforbruk. Mange produkter som både ser ut og smaker likt har svært ulik miljøpåvirkning, men det er i dag vanskelig for den gjengse forbruker å vite forskjell. Forskning viser at de frivillige merkeordningene som finnes i dag, som for eksempel «Rainforest Alliance» ikke har fått ønsket effekt ettersom det bare er det som allerede produserer bærekraftig som velger å merke produktene sine, mens miljøverstringene dropper merkingen. Studier viser at forbruker heller slutter å kjøpe produkter som de anser som lite bærekraftige og etiske, enn å begynne å kjøpe nye produkter som er bærekraftige. Med andre ord må produsenter som ikke tar miljø og bærekraft på alvor holdes ansvarlige ved at også de må merke sine produkter. Ikke minst vil en miljømerking av matvarer bidra til at dokumentert informasjon om matsystemet vårt blir mer tilgjengelig, noe som igjen kan bidra til å endre mat- og landbrukspolitikken gjennom bruk av politiske virkemidler som avgifter og subsidier.⁸

⁶ https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-11-28-1497/KAPITTEL_4-1-1-22

⁷ https://www.mattilsynet.no/mat_og_vann/merking_av_mat/generelle_krav_til_merking_av_mat/nye_krav_til_naeringsdeklarasjonen.20419 Hentet 8.1.2020.

⁸ Poore, J. 2018. We label fridges to show their environmental impact – why not food? The Guardian. Hentet fra <https://www.theguardian.com/environment/2018/oct/10/we-label-fridges-to-show-their-environmental-impact-why-not-food> 21.10.2019

Forbruker trenger tydelig informasjon

Til tross for bred faglig enighet om behovet for kostholdsendring mot mer plantebasert mat for å bevare naturmangfoldet og begrense klima- og miljøpåvirkning, mangler folk flest kunnskap om hvordan maten vi spiser påvirker verden rundt oss, samt incentiver til å endre adferd. Manglende kunnskap om klimaeffekter av matvarer fører til «bærekraftsforvirring» hos mange forbrukere. Derfor er det viktig at informasjon om matvarers klima- og miljøavtrykk formidles til forbruker og at man tar sikte på å fylle kunnskapshull på området. Informasjonskampanjer om fordelene ved å spise mer plantebasert, og miljømerking av matvarer som gir objektiv informasjon om varens klimapåvirkning, vil være en enkel og effektiv måte å heve kunnskapsnivået og gjøre det lettere å velge bærekraftig. En miljømerking av matvarer vil også kunne bidra til å dulte produsenter i en mer bærekraftig retning, slik man har sett med for eksempel hvitevarer.

NOAH støtter derfor merking av matvarer som gjør det lettere for forbruker å ta opplyste valg.

Vi håper dere vil ta våre innspill i betraktning.

Med vennlig hilsen

NOAH – for dyrs rettigheter v/
Henriette Løkken Diesen (biolog)